

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

งานส่งเสริมการเกษตรมีบทบาทอย่างยิ่งในการทำให้เกิดความเจริญพัฒนาในด้านการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาเกษตรกร แม่บ้าน และยุวเกษตรกร ให้มีสมรรถนะในการผลิต การทำงานส่งเสริมการเกษตรจะสามารถดำเนินงานไปได้ด้วยดีนั้นย่อมต้องอาศัยการนิเทศงาน เพื่อช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาคำเนินงานตามโครงการส่งเสริมการเกษตรของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมาย จึงถือว่าการนิเทศงานมีความสำคัญต่องานส่งเสริมการเกษตรในการปรับปรุงพัฒนาประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและแก้ไขพัฒนาระบบการทำงาน

การนิเทศส่งเสริมการเกษตรในประเทศไทยได้เริ่มขึ้นเมื่อปี 2520 จากการที่กรมส่งเสริมการเกษตรดำเนินงานตามโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร และนำระบบฝึกอบรม และเยี่ยมเยียนมาใช้ ซึ่งมีหลักการในการส่งเสริมเป็นระบบ การนิเทศงานได้ถูกกำหนดเป็นองค์ประกอบหนึ่งของระบบส่งเสริมการเกษตร โดยมีเป้าหมายดังนี้ 1) เพื่อให้คำแนะนำแก่ผู้ได้บังคับบัญชา เจ้าหน้าที่ส่งเสริมอย่างใกล้ชิดในการปฏิบัติการส่งเสริม 2) เพื่อช่วยแก้ไขข้อขัดข้องในการปฏิบัติงานได้ทันทั่วทั้งที่ 3) เพื่อตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในสนาม 4) เพื่อให้ผู้บังคับบัญชานักนิเทศทุกระดับได้ทราบปัญหาที่แท้จริงของเกษตรกร ด้วยการไปสัมผัสปัญหาด้วยตนเอง 5) เพื่อจะได้ทราบลักษณะท้องที่เพื่อประโยชน์ในการวางแผนการพัฒนาการเกษตรให้ถูกต้องกับความต้องการของเกษตรกร (พงษ์ศักดิ์, 2537 : 95-96)

นับตั้งแต่มีการนิเทศงานในระบบส่งเสริมการเกษตรตั้งแต่ปี 2520 เป็นต้นมา กรมส่งเสริมการเกษตรมีการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการนิเทศงานมาโดยตลอด เพื่อให้ระบบการนิเทศงานของกรมส่งเสริมการเกษตรมีความชัดเจนและเหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งในปี 2537 กรมส่งเสริมการเกษตรได้ปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรจากระบบฝึกอบรมและเยี่ยมเยียนมาเป็นระบบส่งเสริมการเกษตรแบบใหม่ ซึ่งประกอบด้วยระบบการปฏิบัติงาน 2 ระบบ คือ 1) ระบบการทำงานในพื้นที่ 2) ระบบการสนับสนุนการปฏิบัติงานในพื้นที่ซึ่งประกอบด้วยระบบงานที่สำคัญหลักๆ 4 ระบบ คือ ระบบฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยี ระบบสนับสนุนปัจจัยการผลิตและเงินทุน ระบบการติดตามและนิเทศงาน และระบบการสนับสนุนที่เกี่ยวข้อง (กรมส่งเสริม

การเกษตร, 2536 : 4-9) จากการปรับปรุงดังกล่าว ระบบการนิเทศงานของกรมส่งเสริมการเกษตรจึงมีการปรับปรุงรูปแบบ และวิธีการปฏิบัติเพื่อให้สอดคล้องกับการปฏิบัติงานตามระบบส่งเสริมการเกษตรแบบใหม่ โดยกรมส่งเสริมการเกษตรได้กำหนดให้ ปี 2537-2539 เป็นปีแห่งนโยบาย (Policy year) ซึ่งจะเน้นการนิเทศงานตามโครงการที่เป็นนโยบายของกรมส่งเสริมการเกษตร เพื่อให้เห็นผลชัดเจนในการปฏิบัติงาน และวัดผลในการปฏิบัติงานตามโครงการได้ โดยจะเน้นการนิเทศงานถึงระดับพื้นที่โดยเจ้าหน้าที่ทุกระดับ

ในปีงบประมาณ 2539 กรมส่งเสริมการเกษตรได้กำหนดให้มีการดำเนินงานตามระบบติดตามนิเทศ และวัดผล โดยมอบให้สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคทุกภาควางแผนการติดตาม นิเทศ และวัดผลภายในภาคให้เป็นไปตามแนวทางที่กรมส่งเสริมการเกษตรกำหนด สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคเหนือ จึงได้กำหนดแนวทางการติดตามและนิเทศงานของสำนักงานฯ ในปี 2539 ดังนี้ 1) ติดตามนิเทศงานโครงการที่เป็นนโยบายเร่งด่วน งาน/โครงการที่เหมาะสมกับศักยภาพของแต่ละจังหวัด 2) ยึดระบบส่งเสริมการเกษตรเป็นตัวนำในการติดตามฯ โดยเฉพาะระบบการทำงานในพื้นที่ และระบบฝึกอบรม และถ่ายทอดเทคโนโลยี 3) คณะทำงานเป็นสหสาขาวิชาการ โดยมีนักวิชาการจากสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคเหนือ และกรมส่งเสริมการเกษตร ร่วมเป็นคณะทำงาน 4) ผู้รับการติดตามนิเทศงานหลัก คือหัวหน้าฝ่าย หัวหน้างานระดับจังหวัด ผู้รับการติดตามนิเทศรองคือเจ้าหน้าที่ระดับอำเภอ/ตำบล 5) เน้นการติดตามนิเทศแบบมีส่วนร่วม (Participatory Monitoring) โดยให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ 6) เน้นการติดตามนิเทศผลสัมฤทธิ์ และผลกระทบต่อเกษตรกร โดยเฉพาะงาน/โครงการที่สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคเหนือติดตามเอง (สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคเหนือ, 2539 : 1)

จากการดำเนินการดังกล่าว ความสำคัญของการนิเทศงาน จึงเป็นภารกิจสำคัญ ภารกิจหนึ่งของสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคเหนือ ในการที่จะทำให้งาน/โครงการต่าง ๆ เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย การที่การนิเทศงานของสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคเหนือจะบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายได้นั้น ผู้นิเทศจะต้องมีความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการโครงการ ในด้านวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิธีการดำเนินงาน/โครงการ จึงจะทำให้ผู้รับการนิเทศเกิดความรู้ และสามารถในการปฏิบัติงานโครงการได้ ซึ่งผลอันนี้จะก่อให้เกิดความช่วยเหลือ และสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชาในเชิงวิชาการและการปฏิบัติงาน จึงเป็นประเด็นที่ควรศึกษาประสิทธิผล และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลในการนิเทศงานส่งเสริม

การเกษตรของสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคเหนือ เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุง และพัฒนาระบบการนิเทศงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสิทธิผลในการนิเทศงานส่งเสริมการเกษตร ของสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคเหนือ
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลในการนิเทศงานส่งเสริมการเกษตรระดับภาค
3. เพื่อศึกษาถึงปัญหา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนิเทศงานส่งเสริมการเกษตร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ จะสามารถนำไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงระบบการนิเทศงานส่งเสริมการเกษตร ซึ่งจะเป็นแรงผลักดันให้เจ้าหน้าที่ผู้รับการนิเทศงานระดับจังหวัดปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนา และปรับปรุงระบบการนิเทศงานของกรมส่งเสริมการเกษตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สมมติฐานของการวิจัย

ลักษณะพื้นฐานของผู้รับการนิเทศ ความคิดเห็นต่อความรู้ความสามารถของผู้นิเทศ ความคิดเห็นต่อการดำเนินการนิเทศ ความคิดเห็นต่อการสนับสนุนของผู้บังคับบัญชา มีผลต่อประสิทธิผลในการนิเทศงานส่งเสริมการเกษตร

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

ก. ขอบเขตพื้นที่และประชากรที่ศึกษาในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทำการศึกษาในพื้นที่สำนักงานเกษตรจังหวัดในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนบน 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา และแม่ฮ่องสอน ประชากรที่ทำการศึกษา เป็นเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงานเกษตรจังหวัด จำนวน 72 คน

ข. ขอบเขตด้านเนื้อหา และตัวแปรที่นำมาศึกษาวิจัย

เนื้อหาและตัวแปรที่นำมาศึกษาวิจัยมุ่งศึกษาถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลในการนิเทศงานส่งเสริมการเกษตรของสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคเหนือ โดยตัวแปรที่เลือกใช้เป็นตัวแปรในการวิจัยนำมาจากแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว ที่สามารถแบ่งตัวแปรออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) คือปัจจัยที่มีอิทธิพลประกอบด้วย

1.1 ลักษณะพื้นฐานของผู้รับการนิเทศ

- อายุ
- ระดับการศึกษา
- ระดับตำแหน่ง
- ประสบการณ์ในการทำงาน

1.2 ความคิดเห็นต่อความรู้ความสามารถของผู้นิเทศ

1.3 ความคิดเห็นต่อการดำเนินการนิเทศ

1.4 ความคิดเห็นต่อการสนับสนุนของผู้บังคับบัญชา

2. ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือประสิทธิผลในการนิเทศงานส่งเสริมการเกษตร ประกอบด้วย

2.1 ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินโครงการส่งเสริมการเกษตร

2.2 การประยุกต์ใช้ประโยชน์จากการนิเทศ

กรอบแนวคิดงานวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการวิจัย ซึ่งสามารถสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) เพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรได้ดังนี้

ตัวแปรอิสระ
(Independent Variables)

ปัจจัยที่มีอิทธิพล

1. ลักษณะพื้นฐานของผู้รับการนิเทศ
 - อายุ
 - ระดับการศึกษา
 - ระดับตำแหน่ง
 - ประสบการณ์ในการทำงาน
2. ความคิดเห็นต่อความรู้ ความสามารถของผู้นิเทศ
3. ความคิดเห็นต่อการดำเนินการนิเทศ
4. ความคิดเห็นต่อการสนับสนุนของผู้บังคับบัญชา

ตัวแปรตาม
(Dependent Variables)

ประสิทธิผลในการนิเทศงานส่งเสริมการเกษตร

1. ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตร
2. การประยุกต์ใช้ประโยชน์จากการนิเทศ

นิยามศัพท์

การนิเทศงานส่งเสริมการเกษตร หมายถึง การที่เจ้าหน้าที่ผู้นิเทศงานของสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคเหนือ ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ และแก้ไขปัญหาในการดำเนินงานตามโครงการส่งเสริมการเกษตรแก่เจ้าหน้าที่ผู้รับการนิเทศระดับรองลงไปคือ เจ้าหน้าที่ระดับจังหวัด

ผู้นิเทศ หมายถึง เจ้าหน้าที่ของสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคเหนือ กรมส่งเสริมการเกษตร กำหนดให้เป็นผู้ออกไปนิเทศได้แก่ นักวิชาการเกษตร ผู้มีภาระกิจรับผิดชอบหน้าที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตร

ผู้รับการนิเทศ หมายถึง เจ้าหน้าที่ประจำสำนักงานเกษตรจังหวัดที่กรมส่งเสริมการเกษตรกำหนดให้เป็นผู้รับการนิเทศ ได้แก่ นักวิชาการเกษตร นักวิชาการเคหกิจเกษตร เจ้าหน้าที่บริหารงานการเกษตร และเจ้าพนักงานการเกษตร ผู้มีภาระกิจรับผิดชอบหน้าที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตร

ระดับตำแหน่ง หมายถึง การกำหนดตำแหน่งตามระบบพีซี.ของผู้รับการนิเทศ ตั้งแต่ระดับ 3-7

ประสบการณ์ในการทำงาน หมายถึง ระยะเวลาเป็นปีตั้งแต่ผู้รับการนิเทศเริ่มปฏิบัติงานในหน้าที่ที่มีภาระกิจรับผิดชอบจนถึงปัจจุบัน

ความคิดเห็นต่อความรู้ความสามารถของผู้นิเทศ หมายถึง ความคิดเห็นของผู้รับการนิเทศที่มีต่อความรู้ความสามารถของผู้นิเทศในการบริหารจัดการโครงการ และการให้คำปรึกษาแนะนำแก่ผู้รับการนิเทศ

ความคิดเห็นต่อการดำเนินการนิเทศ หมายถึง ความคิดเห็นของผู้รับการนิเทศที่มีต่อรูปแบบ และวิธีการดำเนินการนิเทศของสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคเหนือ ในปี 2539

ความคิดเห็นต่อการสนับสนุนของผู้บังคับบัญชา หมายถึง ความคิดเห็นของผู้รับการนิเทศที่มีต่อการสนับสนุนของเกษตรจังหวัดในการให้คำปรึกษา แนะนำ กำกับดูแล และสนับสนุนการปฏิบัติงานแก่ผู้รับการนิเทศ เพื่อแสดงถึงความเอาใจใส่ดูแลการปฏิบัติงานของผู้ได้บังคับบัญชา

ประสิทธิผลในการนิเทศงานส่งเสริมการเกษตร หมายถึง ผลของการนิเทศงานส่งเสริมการเกษตรทำให้ผู้รับการนิเทศมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน ซึ่งสามารถกำหนดประเด็นชี้วัดผลได้ใน 2 ประเด็น ดังนี้

- ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการเกษตร
- การประยุกต์ใช้ประโยชน์จากการนิเทศ